

Standpunt NJPV over de doorstroomtoets

Zomer 2025

Vertrouw op stamgroepleiders en het jenaplanconcept: schrap de verplichte doorstroomtoets.

Inleiding

Al ruim 50 jaar selecteren we in Nederland kinderen op het einde van hun basisschool op grond van hun gemiddelde cognitieve prestaties bij taal en rekenen.¹ Sinds 2015 is het verplicht om in groep 8 een methodeonafhankelijke toets af te nemen. In 2024 heeft die toets de naam doorstroomtoets gekregen. De toets heeft twee functies: het geven van advies voor het voortgezet onderwijs (selectie) en toezicht houden op de kwaliteit van onderwijs.² De overheid kiest voor een verplichte, methodeonafhankelijke toets omdat leerkrachten blinde vlekken kunnen hebben om tot goede schooladviezen te komen en omdat het geven van een schooladvies heel wat anders is dan de primaire taak van een leerkracht.³

De NJPV is van mening dat een verplichte doorstroomtoets onvoldoende valide is om de beoogde functie waar te maken. De NJPV stelt dat, vanuit het jenaplanconcept en de professionaliteit van stamgroepleiders, er vertrouwen kan zijn in stamgroepleiders om, zonder de verplichting van een eindtoets, tot kwalitatief hoogstaand onderwijs te komen en passende schooladviezen te geven. In dit stuk onderbouwt de NJPV haar standpunt over de verplichte doorstroomtoets.

Schrap de verplichting om de doorstroomtoets af te nemen.

Geef stamgroepleiders de ruimte om door middel van goed onderwijs de kinderen te laten groeien en door middel van een valide kindvolgsysteem en intersubjectiviteit te komen tot onderbouwde en passende schooladviezen.

Fundamentele bezwaren

Maatschappelijk wordt er veel waarde gehecht aan het belang van de doorstroomtoets. De uitkomsten van de toets zijn in hoge mate bepalend voor het schooladvies dat kinderen krijgen en hoe de onderwijsinspectie de kwaliteit van onderwijs beoordeelt. Heij⁴ concludeert dat deze toets niet valide is voor die beide functies. De belangrijkste reden daarvoor is dat onderling vergelijken de basis vormt voor de conclusies die eraan verbonden worden. Het zegt daarmee niets over het niveau van het individuele kind, noch over de groei van het kind, noch over de kwaliteit van een school. Het laat enkel zien dat sommige kinderen het beter/slechter doen dan andere kinderen, als ze vergeleken worden op het gemiddelde van taal en rekenen. Individuele voortuitgang leidt niet automatisch tot een betere uitgangspositie in dat vergelijk.⁵ Vanuit het jenaplanconcept willen we kinderen (en scholen) niet met elkaar vergelijken. Het eerste basisprincipe luidt immers dat elk mens uniek is. Het doel van het (jenaplan)onderwijs is om elk kind te laten groeien, ten opzichte van de eigen talenten.

Een tweede reden waarom een verplichting niet wenselijk is, is dat de doorstroomtoets zich richt op een deel van de (schriftelijke) cognitieve capaciteiten: het gemiddelde van taal en rekenen. De sterke gerichtheid op taal en rekenen doet tekort aan de wettelijke opdracht en aan onze jenaplanvisie. Artikel 8 van die wet geeft nadrukkelijk aan dat een school zich moet richten op de emotionele en cognitieve ontwikkeling van het kind. Het noemt expliciet de ontwikkeling van creativiteit, het verwerven van noodzakelijke kennis en van sociale, culturele en lichamelijke

¹ Heij, K. (2021). *Van de kat en de bel: Tellen en vertellen met de eindtoets basisonderwijs*.

² Zie: [Verplichte doorstroomtoets basisonderwijs | Rijksoverheid.nl](#) (geraadpleegd op 19-05-2025)

³ Wools, S. (2025). *De waarde van toetsing in het primair onderwijs*, paper, Arnhem 16-04-2025.

⁴ Heij, K. (2021). *Van de kat en de bel: Tellen en vertellen met de eindtoets basisonderwijs*.

⁵ idem

vaardigheden.⁶ Die veel bredere ontwikkeling is ook kenmerkend voor het jenaplanconcept. Om te voldoen aan de wet, moet dus veel breder gekeken worden dan enkel taal en rekenen als doorslaggevend element.

Ten derde blijkt dat een derde van de kinderen na drie jaar voortgezet onderwijs meer dan één niveau hoger of lager zitten dan de doorstroomtoets voorspelde. De allocatie op het einde van de basisschool komt dus te vroeg. Het Nationaal Cohort Onderzoek laat zien dat de inschatting van stamgroepleiders over het algemeen een betere indicatie geven van waar het kind past. Ervaringen in het buitenland, waar later geselecteerd wordt, bevestigen dat beeld. Vanuit onze jenaplanvisie pleiten wij voor een latere selectie, bijvoorbeeld op 14 of 15 jarige leeftijd.

Ten vierde is de huidige manier van toetsen een uitvloeisel van een economisch-technocratische onderwijsbenadering, die in de jaren '80 van de vorige eeuw gangbaar is geworden.⁷ Deze benadering ziet het onderwijs in markteconomische termen, met input, proces en output. De gedachte daarbij is dat door de output te meten gecontroleerd kan worden of het proces en de kwaliteit goed is. Vooronderstelling hierbij is dat elk kind, elke school op het moment van de input identiek is. Tweede premisse is dat competitie leidt tot betere resultaten. Het hoeft geen betoog dat beide niet opgaan. Kinderen en scholen worden gereduceerd tot maakbare objecten. De eigenheid van een kind/mens of school worden ontkend.

Systemische bezwaren

Een volgend bezwaar tegen de verplichting van de doorstroomtoets is systemisch. Nederland selecteert op 12-jarige leeftijd de kinderen voor een plek in het voortgezet onderwijs. Zolang dit systeem bestaat zal op het einde van de basisschool een advies nodig zijn voor de overgang naar het voortgezet onderwijs. Het gebruik van de doorstroomtoets suggereert dat er een stabiel persoonskenmerk is, namelijk de intelligentie. Internationaal onderzoek laat zien dat dit niet juist is en dat ook intelligentie zich kan ontwikkelen, mits er stimulerend onderwijs wordt verzorgd. Een element dat het jenaplanconcept onderschrijft. Dit is ook recent door de Onderwijsraad in een brief aan de Tweede Kamer beschreven.⁸ Een selectie op 12-jarige leeftijd die zich enkel richt op de cognitie is dan ook niet uit te leggen.

Gekoppeld hieraan zit het idee van kansengelijkheid. Kinderen met gelijke cognitieve capaciteiten zouden door een methodeonafhankelijke toets gelijke kansen krijgen. Er is intussen wetenschappelijke consensus dat thuissituatie en persoonlijkheidskenmerken veel invloed hebben op de ontwikkeling van een kind. Hoe jonger de selectie, hoe groter de invloed van die factoren. Een advies waarin de verplichte doorstroomtoets veel gewicht heeft, doet ernstig tekort aan die andere factoren.

De naam doorstroomtoets illustreert impliciet hoe het systeem functioneert. Het gaat om het in beeld brengen van meetbare kennis en vaardigheden: cognitieve onderdelen van taal en rekenen, die schriftelijk te toetsen zijn. Andere vaardigheden, zelfs van taal (spreken, luisteren en creatief schrijven), vallen om die reden buiten de boot. Ze zijn lastig zo te objectiveren dat vergelijken mogelijk wordt.

De naam doorstroomtoets suggereert dat het een formatieve vorm van toetsing is: er wordt gekeken waar het kind op dat moment staat, om daarna het onderwijs aan te passen op het niveau van het kind. Op het eerste oog lijkt dat ook het geval. Kinderen worden immers op grond van de doorstroomtoets gesplitst naar niveau. Bij nadere beschouwing is er dat dus geen formatieve toetsing, maar een summatieve toetsing. Afhankelijk van hoe een kind scoort op de (schriftelijke) cognitieve onderdelen draait het poortje open in de ene of juist de andere richting. Daarmee is de toets gericht op allocatie. Toetsexperts zijn unaniem in hun visie dat een summatieve toets van hoge kwaliteit moet zijn en alomvattend moet zijn om tot valide oordelen te komen. Hierboven is al beschreven dat dit niet opgaat voor de doorstroomtoets. De doorstroomtoets lijkt daarmee meer bedoeld voor beheersing van het systeem: niet alle kinderen kunnen immers doorstromen naar hetzelfde niveau, maar moeten uit elkaar gehaald worden om het systeem in stand te houden.

⁶ Zie: [wetten.nl - Regeling - Wet op het primair onderwijs - BWBR0003420](https://wetten.nl/Regeling-Wet%20op%20het%20primair%20onderwijs-BWBR0003420) (geraadpleegd op 19-05-2025)

⁷ Boes, A., Both, C. (2002), *Een streep door de eindtoets. Toelichting en achtergronden.*, Netwerk SOVO, Valthe.

⁸ Zie: <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/brieven/2024/11/19/brief-aan-tweede-kamer> (geraadpleegd op 19-05-2025)

Onderwijsinspectie

Hoewel het onderzoek van de onderwijsinspectie naar de kwaliteit van een school of schoolbestuur breder is dan de resultaten van de verplicht doorstroomtoets, speelt ook hier de doorstroomtoets een grote rol. Het bepaalt de signaleringswaarde voor de inspectie. Op grond van al het bovenstaande hoeft niet nog eens betoogd te worden dat dit niet valide is. Bovendien voldoet deze signaleringscriteria niet aan de wettelijke opdracht van scholen (het genoemde artikel 8).

We willen hier nog eens extra benadrukken dat het vergelijken van scholen appels met peren vergelijken is. Alleen van grote afstand lijken ze op elkaar. Als nauwkeurig gekeken wordt zijn de verschillen groot, al is het maar omdat populaties van scholen heel verschillend zijn en schoolconcepten eigen accenten zetten. De verwachtingen van de Inspectie ten aanzien van resultaten zijn gebaseerd op gemiddelde scores van gemiddelde groepen leerlingen. Het mag duidelijk zijn dat iedere groep 8 uniek is en kan afwijken van een 'gemiddelde' groep 8.

Advies en controle op basis van professionaliteit en vertrouwen.

De kwaliteit van onderwijs moet hoog zijn en zolang het advies van de onderwijsraad⁹ voor uitstel van selectie nog niet gerealiseerd is, moeten schooladviezen passend zijn. Daarover bestaat geen discussie. Duidelijk is dat onderwijskwaliteit en schooladvies moeten passen bij het kind. Dat reduceren tot een verplichte doorstroomtoets en het gemiddelde van taal en rekenen doet daar geen recht aan. Het is belangrijk dat de school, samen met de ouders en het kind onderzoeken welke vorm van vervolgonderwijs het meest passend is bij de kwaliteiten van het kind.

Een brede blik op het kind (persoonskenmerken, groei op sociaal, emotioneel en cognitief gebied, thuissituatie), waarbij rekening gehouden wordt met de wensen van het kind, moeten leidend zijn voor een schooladvies. Kind, ouders en school hebben immers hetzelfde doel: een plek vinden waar het kind zo goed mogelijk kan doorgroeien.

Van elke school wordt gevraagd om de kinderen te volgen en hun ontwikkeling goed in beeld te hebben. Scholen gebruiken daarvoor een combinatie van instrumenten, zoals observaties, toetsen passend bij de gebruikte methode, creatieve opdrachten, werkstukken en presentaties van kinderen, kindgesprekken (stamgroepleider-kind), driehoeksgesprekken (school-kind-ouder) en methode onafhankelijke toetsen. Die combinatie van instrumenten biedt de mogelijkheid om andere kennis, vaardigheden en talenten, die minder goed te meten zijn in beeld te brengen. Het goed gebruiken van die combinatie van instrumenten biedt scholen voldoende middelen om de ontwikkeling van het kind ten opzichte van zichzelf in beeld te hebben. Op grond van die ontwikkeling kunnen stamgroepleiders op elk moment adequate adviezen geven voor het doorgroeien van de kinderen.

Beoordelen van de onderwijskwaliteit moet, congruent aan een schooladvies, rekening houden met de kenmerken van de school, de kinderen op de school, de wijk/omgeving van de school en de visie van de school. Inspectie en school hebben immers hetzelfde doel: kwalitatief hoogwaardig (jenaplan)onderwijs.

Intersubjectief advies

In het jenaplanonderwijs zit een kind drie aaneengesloten jaren in een stamgroep. De stamgroepleider ziet dus de ontwikkeling van een kind over meerdere jaren. Dat helpt om tot een breed beeld van het kind te komen. Bovendien werken veel jenaplanscholen met cursussen en/of niveaugroepen, waar andere stamgroepleiders het kind meemaken en zien gedurende een lange periode, bijvoorbeeld een schooljaar. Het kind manifesteert zich dus in verschillende groepssamenstellingen, bij verschillende stamgroepleiders, gedurende een periode van drie jaar. Die specifieke organisatie van het jenaplanonderwijs zorgt ervoor dat vele ogen samen tot een advies kunnen komen, waarbij er dus sprake is van intersubjectiviteit. Daarmee is de kans op blinde vlekken sterk gereduceerd.

We pleiten ervoor om vertrouwen te hebben in het jenaplanconcept en de stamgroepleiders. Het concept richt zich op de brede ontwikkeling van het kind en de

⁹ Onderwijsraad (2021), *Later selecteren, beter differentiëren*, Den Haag. Zie: [Onderwijsraad - Later selecteren, beter differentiëren](#)

stamgroepleiders kijken met meerdere ogen, vele jaren lang naar het kind en gebruiken vele bronnen om tot een valide, goed onderbouwt advies te komen. Daarvoor is geen verplichte doorstroomtoets nodig.

Namens de NJPV
Harry Havekes (vz.)
Edwin Solen (directeur)